

Pismo
Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytetu Jagiellońskiego

POLITEJA

29
2014

- Stolica Apostolska na arenie międzynarodowej w okresie pontyfikatu Jana Pawła II (1978-2005)
- Od konkordatu 1925 do konkordatu 1993. Stosunki dyplomatyczne między Polską a Stolicą Apostolską w XX wieku

Publikacja wydana dzięki pomocy *de minimis* z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyzszego oraz sredkom Wydzialu Studiow Międzynarodowych i Politycznych UJ.

Publikacja wydana w dwóch wersjach: elektronicznej i drukowanej. Wersją pierwotną jest format elektroniczny

„POLITEJA.

Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego”

ul. Piłsudskiego 13, pok. 209

31-110 Kraków

tel.: 12 663 34 74, fax: 12 421 53 65

politeja@uj.edu.pl

www.politeja.wsmip.uj.edu.pl

Księgarnia Akademyka Sp. z o.o.

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./fax: 12 431 27 43

akademicka@akademicka.pl

www.akademicka.pl

ISSN 1733-6716

Redakcja tekstów:

Justyna Wójcik

Projekt okładki:

Łukasz Fyderek

Typografia, skład i łamanie:

www.anatta.pl

Nakład: 150 egz.

RECENZENCI

Saad Abudayeh (Jordan University)

Roman Bäcker (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Bożena Bankowicz (Uniwersytet Jagielloński)

Marek Bankowicz (Uniwersytet Jagielloński)

Włodzimierz Bernacki (Uniwersytet Jagielloński)

Maksim Bulachtin (Perm University)

Jacek Czaputowicz (Uniwersytet Warszawski)

Adam Chmielewski (Uniwersytet Wrocławski)

Joachim Diec (Uniwersytet Jagielloński)

Artur Demchuk (Lomonosov Moscow State University)

Andrzej Dudek (Uniwersytet Jagielloński)

Wojciech Kaute (Uniwersytet Śląski w Katowicach)

Wawrzyniec Konarski (Uniwersytet Jagielloński)

Leszek Korporowicz (Uniwersytet Jagielloński)

Krzysztof Kościelniak (Uniwersytet Jagielloński)

Barbara Krauz-Mozer (Uniwersytet Jagielloński)

Paulina Kewes (University of Oxford)

Marek Maciejewski (Uniwersytet Wrocławski)

Gerhard Meiser (Universität Halle)

Włodzimierz Mich (Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie)

Andrea Schmidt (Pecs University)

Mieczysław Smoleń (Uniwersytet Jagielloński)

Barbara Stoczewska (Uniwersytet Jagielloński)

Lucjan Suchanek (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Oświęcimiu)

Krzysztof Szczerski (Uniwersytet Jagielloński)

Dariusz Szpoper (Uniwersytet Gdański)

Janusz J. Węc (Uniwersytet Jagielloński)

Howard Williams (Aberystwyth University)

Ryszard Zięba (Uniwersytet Warszawski)

Władysław Zuziak (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych
i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego

POLITEJA

NR 3 (29)

KRAKÓW 2014

RADA PROGRAMOWA

- Prof. Jerzy Axer** (Uniwersytet Warszawski)
Prof. Andrea Ciampani (LUMSA, Roma)
Prof. Břetislav Dančák (Masaryk University, Brno)
Prof. Rahul Peter Das (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg)
Prof. Taras Finikov (KROK University, Kyiv)
Prof. Saleh K. Hamarneh (Jordan University)
Prof. Ferenc Hörcher (Pázmány Péter Catholic University, Budapest)
Prof. Alvydas Jokubaitis (Vilnius University)
Prof. Wiesław Kozub-Ciembroniewicz (Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ)
Prof. Zdzisław Mach (Instytut Europeistyki UJ)
Prof. Andrzej Mania (Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ)
Prof. Tadeusz Paleczny (Instytut Studiów Regionalnych UJ)
Prof. Dorota Praszalowicz (Instytut Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ)
Prof. Anna Rażny (Instytut Rosji i Europy Wschodniej UJ)
Prof. John Robertson (Cambridge University)
Prof. Irena Stawowy-Kawka (Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ)
Prof. Noël O'Sullivan (University of Hull)
Prof. Adam Walaszek (Instytut Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ)
Prof. Andrey Yuriyevich Shutov (Lomonosov Moscow State University)
Prof. Andrzej Zięba (Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ)

REDAKTOR NACZELNY CZASOPISMA

- Prof. Bogdan Szlachta**
(Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ)

SEKRETARZ REDAKCJI CZASOPISMA

- Dr hab. Dorota Pietrzyk-Reeves**
(Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ)
Dr Arkadiusz Górniewicz
(Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ)

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

- 5 *Od redakcji*
- **STOLICA APOSTOLSKA NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ W OKRESIE PONTYFIKATU JANA PAWŁA II (1978-2005)**
- 7 **Stanisław Dziwisz**, *Słowo wstępne*
- 11 **Piotr Mazurkiewicz**, *Polityka i wartości w działaniach Jana Pawła II na arenie międzynarodowej*
- 23 **Luigi Negri**, *Il significato internazionale del magistero sociale del Santo Giovanni Paolo II P.M.*
- 37 **Lorenzo Ornaghi**, *'Comunità internazionale' e 'famiglia umana' nel pensiero e nell'azione di Giovanni Paolo II*
- 55 **Celestino Migliore**, *Stolica Apostolska i główne problemy Narodów Zjednoczonych w okresie pontyfikatu Jana Pawła II*
- 61 **Giovanni Barberini**, *Giovanni Paolo II e l'Europa*
- 75 **Roberto Formigoni**, *Giovanni Paolo II al Parlamento Europeo nel 1988 – La promozione dei valori umani, eredità dell'Europa e salvaguardia della sua identità*
- 83 **Thomas Hong-Soon Han**, *Giovanni Paolo II: testimone della speranza per l'Asia*
- 93 **Henryk Hoser**, *Jan Paweł II i obecność Stolicy Apostolskiej na Czarnym Łądzie*
- 101 **Enrique Elias Dupuy**, *L'America Latina nell'operato della Santa Sede durante il Pontificato di Giovanni Paolo II*
- 113 **Manuel Monteiro de Castro**, *Giovanni Paolo II – pellegrino di pace e di speranza in Messico, San Salvador e Fatima nelle testimonianze di un Nunzio Apostolico*

- 121 **Maciej Mróz**, *Polityka wschodnia Stolicy Apostolskiej w latach 1978-1989/90: idee i wartości w działaniu*
- 147 **Tadeusz Pieronek**, *Polityka konkordatowa Stolicy Apostolskiej ze szczególnym uwzględnieniem krajów Europy Środkowej i Wschodniej*
- 179 **Józef Krukowski**, *Funkcje stabilizacyjne konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 1993 r. w procesie normalizacji stosunków państwo-Kościół*
- 203 **Hanna Suchocka**, *Jan Paweł II wobec zmian w Polsce w związku z wejściem do Unii Europejskiej*
- 213 **Józef Kowalczyk**, *Stosunki Polski ze Stolicą Apostolską i kwestia konkordatu z 1993 roku (prezentacja książki)*
- 219 **Krzysztof Strzałka**, *Dyplomacja czasów przelomu: Jan Paweł II i kształtowanie się dyplomacji publicznej Stolicy Apostolskiej*
- 245 **Paweł Ptasznik**, *Jan Paweł II i ekumenizm*
- 257 **Jacek Moskwa**, *Jan Paweł II wobec wartości kultury*
- **OD KONKORDATU 1925 DO KONKORDATU 1993. STOSUNKI DYPLOMATYCZNE MIĘDZY POLSKĄ A STOLICĄ APOSTOLSKĄ W XX WIEKU**
- 261 **Hanna Suchocka**, *Wstęp*
- 265 **Giovanni Lajolo**, *Polityka konkordatowa Stolicy Apostolskiej*
- 283 **Krzysztof Krasowski**, *Konkordat polski z 1925. Geneza – postanowienia – wykonanie*
- 315 **Hieronim Fokciński**, *Działalność Ambasady RP przy Stolicy Apostolskiej w okresie II wojny światowej*
- 323 **Achille Silvestrini**, *Stosunki Stolicy Apostolskiej z Polską z perspektywy Ostpolitik*
- 331 **Alojzy Orszulik**, *Droga do pełnej normalizacji stosunków między państwem i Kościołem oraz między PRL a Stolicą Apostolską*

345 **Józef Kowalczyk**, *Znaczenie konkordatu zawartego między Polską i Stolicą Apostolską w 1993 r. dla nowego uregulowania relacji Kościoła katolickiego z państwem demokratycznym*

355 **Krzysztof Skubiszewski**, *Miejsce Stolicy Apostolskiej w polskiej polityce zagranicznej w latach 1989-1993*

367 **Marek Ingot**, *Podsumowanie*

371 **Hanna Suchocka**, *Ocena konkordatu w dwadzieścia lat po jego podpisaniu*

■ VARIA

381 **Robert Węgrzyn**, *Kontrowersje wokół polskiego konkordatu*

401 **Małgorzata Gaszyńska-Magiera**, *Ojczyzna w homiliach i przemówieniach Jana Pawła II wygłoszonych podczas pielgrzymek do Polski w latach 1979-1987*

akademicka.pl

OD REDAKCJI

Przed dwunastoma laty, w trzecim numerze „Politei”, ogłosiłem w związku ze śmiercią Ojca Świętego Jana Pawła II tekst, którego tytuł nawiązywał do fragmentu Jego *Testamentu: Niewymownie trudne i niespokojne czasy...* Przytoczyłem w nim słowa Zmarłego nie tylko o tym, że *Kościół znajduje się w okresie takiego prześladowania, które w niczym nie ustępuje pierwszym stuleciom, a nawet je przewyższa co do stopnia bezwzględności i nienawiści*, czego w wielu miejscach świata wciąż doświadczamy. Przytoczyłem też słowa również znajdujące potwierdzenia po kilkunastu latach: o tym, że *tylu ludzi ginie niewinnie*, dopowiedzmy: nawet w bezpośredniej bliskości naszego kraju. Zainteresowanie Jana Pawła II, wówczas nawet nie błogosławionego jeszcze, dzisiaj już świętego, sprawami międzynarodowymi było wielkie. Nie tylko był On przecież głową Kościoła rzymskokatolickiego, Stolicy Apostolskiej; był także monarchą Państwa Watykańskiego i z racji pełnienia obu tych godności włączał się w prace nad regulowaniem stosunków z różnymi krajami i w działania na rzecz pokoju w różnych częściach świata, stale zatroskany o stan spraw człowieka niezależnie od jego koloru skóry, płci, narodowości i warstwy społecznej, do jakiej należy.

Pragnąc uczcić świętego już Jana Pawła II, oddajemy do rąk Czytelników szczególny numer naszego pisma, prezentujący wystąpienia wygłoszone na dwóch wielce interesujących spotkaniach, jednego w Krakowie, drugiego w Rzymie, dwóch miastach, z którymi Święty był związany szczególnie. Wprawdzie zdecydowaliśmy o odwróceniu ich kolejności (współorganizowane przez Ambasadę RP i Papieski Uniwersytet Gregoriański spotkanie w Rzymie odbyło się 15 listopada 2005 r., dla uczczenia osiemdziesiątej rocznicy podpisania pierwszego konkordatu, a spotkanie w Krakowie w październiku 2013 r.), uczyniliśmy to jednak nie tylko dlatego, że najpierw Karol Wojtyła związany był z miastem pod Wawelem i Uniwersytetem Jagiellońskim, a później Jan Paweł II z Wiecznym Miastem i Stolicą Piotrową, ale także dlatego, by zarysować szerszy kontekst aktywności dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej i na tym tle pełniej ukazać działania zmierzające do zawarcia konkordatu z Rzeczpospolitą Polską i próby jego

realizacji. Przedstawiamy teksty przygotowane przez hierarchów Kościoła, polityków, uczonych i dziennikarzy z wielu krajów, także tych, którzy brali udział już to w aktywności dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej, już to w pracach nad konkordatem zawartym w 1993 r., zestawianym z umową z 1925 r.

Pragnę gorąco podziękować kilku osobom, bez których pomocy niepodobna byłoby zgromadzić teksty tak znakomitych Autorów. W pierwszej kolejności wdzięczny jestem Pani Premier, Minister, Ambasador dr Hannie Suchockiej, która nie tylko udostępniła nam teksty z konferencji rzymskiej, ale także przygotowała wprowadzenie do nich i tekst prezentujący ocenę konkordatu po dwudziestu latach od jego podpisania; co więcej, zdołała ona przygotować artykuł *Jan Paweł II wobec zmian w Polsce w związku z wejściem do Unii Europejskiej* prezentowany Czytelnikowi w pierwszej części. Część ta nie mogłaby powstać bez pomocy Pana dr. Krzysztofa Strzałki, adiunkta w Instytucie Europeistyki, jednostki Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ, byłego konsula generalnego RP w Mediolanie, głównego organizatora konferencji z 2013 r., która powiodła się dzięki współpracy z Instytutem Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie, kierowanym przez Panią Agatę Szutę (słowa wdzięczności kieruję również pod adresem Pani Dyrektor). Dziękuję wreszcie Panu Piotrowi Samerkowi, przez wiele lat współpracującemu z Panią Ambasador Suchocką na placówce przy Stolicy Apostolskiej, który opracował część publikowanych tekstów i stale gotów był wspierać prace redakcji naszego pisma.

Szczególne słowa podziękowania składam Jego Eminencji Księdzu Kardynałowi Stanisławowi Dziwiszowi zarówno za to, że zgodził się przyjąć patronat nad spotkaniem krakowskim w 2013 r., jak i za to, że przez tak wiele lat towarzyszył Świętemu Janowi Pawłowi II w Jego posłudze sprawowanej w „niewymownie trudnych i niespokojnych czasach”.

Prezentowany tom jest znakiem hołdu składanego Świętemu, a zarazem znakiem wdzięczności członków społeczności Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych dla pierwszego Polaka papieża, który również w działalności dyplomatycznej kierował się zasadą znaną wszystkim pracownikom i studentom Uniwersytetu Jagiellońskiego: *plus ratio quam vis*; zasadą, o której należy pamiętać również w naszych, znaczących tak wieloma konfliktami, wciąż „niewymownie trudnych i niespokojnych czasach”.

Bogdan Szlachta
Redaktor naczelny „Politei”

SŁOWO WSTĘPNE

1. Witam serdecznie wszystkich uczestników międzynarodowej konferencji „Stolica Apostolska na arenie międzynarodowej w okresie pontyfikatu Jana Pawła II (1978-2005)”. Wyrażam radość, że konferencja odbywa się w Krakowie, mieście Karola Wojtyły i Jana Pawła II. Pamiętamy, że zaraz po wyborze powiedział on, że kardynałowie *powołali nowego Biskupa Rzymu i wezwali go z dalekiego kraju*. Trzydzieści pięć lat temu drogi z Krakowa i Polski do Rzymu nie mierzono tylko w kilometrach. Z jednej strony odległość powiększał zamknięty, totalitarny system komunistyczny, z drugiej jednak strony w wymiarze duchowym, a więc najgłębszym, skracała tę odległość „wspólnota wiary i tradycji chrześcijańskiej”.

Rok po śmierci Jana Pawła II jego następca, Benedykt XVI, mógł powiedzieć o naszym mieście: *Kraków Karola Wojtyły i Kraków Jana Pawła II jest również moim Krakowem! Jest także drogim sercu Krakowem dla niezliczonej rzeszy chrześcijan na całym świecie* (28 maja 2006 r.). Nie ulega wątpliwości, że w okresie „polskiego” pontyfikatu dokonał się również proces w odwrotnym kierunku, Jan Paweł II przybliżył bowiem Polakom nie tylko Rzym, ale także wielkie sprawy Kościoła i świata.

2. O pontyfikacie Jana Pawła II powiedziano już wiele i napisano wiele. Bogactwo tego pontyfikatu sprawia, że poszczególne jego aspekty stają się przedmiotem badań naukowych, analizy i refleksji w wielu krajach i środowiskach. W ten nurt wpisuje się obecna konferencja, podejmująca ważną problematykę obecności i działań Stolicy Apostolskiej na arenie międzynarodowej.

Powiedzmy jasno: Jan Paweł II nie był politykiem. Nie miał ambicji politycznych, bo miał znacznie wyższe ambicje. Chciał, aby ewangeliczne orędzie o Bogu i człowieku docierało do wszystkich, do najdalszych zakątków świata. Chciał, by przenikało ono do ludzkich sumień, do środowisk i kultur. Chciał, by kształtowało postawy oraz pomagało w tworzeniu sprawiedliwych praw i struktur. Ewangeliczne przesłanie zapowiada wyzwolenie świata od zniewalającej rzeczywistości zła i grzechu oraz stwarza podstawy prawdziwego pokoju, mającego swe źródło w sercu człowieka pojednanego z Bogiem, z bliźnimi i z samym sobą.

Papież był przywódcą duchowym. Powtórzmy: nie był politykiem, ale oczywiście jego słowa i działania miały poważne reperkusje społeczne i polityczne. Nie mogło być inaczej. Jego głos docierał do kręgów ludzi sprawujących władzę, a także do prostych ludzi. Już sam wybór papieża pochodzącego „zza żelaznej kurtyny” zapowiadał realną możliwość zmian w świecie, w którym akceptowano niesprawiedliwy dla wielu krajów *status quo* i nie przewidywano istotnych zmian.

Jak zauważył Benedykt XVI, *Karol Wójtyła wniósł do Stolicy Piotrowej swoją głęboką refleksję nad sporem o człowieka, toczonym przez marksizm i chrześcijaństwo. Jego przesłanie brzmiało: „człowiek jest drogą Kościoła, a Chrystus jest drogą człowieka”*. W ten sposób odwrócił tendencję, która mogła się wydawać nieodwracalna (homilia, 1 maja 2011 r.). Nie ulega wątpliwości, że pontyfikat Jana Pawła II, niczym katalizator, przyczynił się w istotnym stopniu do radykalnych zmian politycznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

3. Oczywiście, papież w swoich działaniach na arenie międzynarodowej nie był sam. Dysponował sprawną i sprawdzoną strukturą, którą reprezentował Sekretariat Stanu, a w tym wypadku jego druga Sekcja – Relacji z Państwami. Dyplomacja watykańska funkcjonowała dzięki szerokiej sieci nuncjatur, obejmujących swym zasięgiem zdecydowaną większość krajów. W ten sposób Stolica Apostolska miała dostęp do informacji na temat rzeczywistej sytuacji w różnych częściach świata i poszczególnych krajach. Dzięki przedstawicielstwom dyplomatycznym poszczególnych krajów akredytowanym przy Watykanie Stolica Apostolska miała także bezpośredni kontakt z rządami państw, z którymi utrzymywała kontakty dyplomatyczne.

Jan Paweł II od początku włączył się aktywnie w sprawę sprawiedliwego pokoju na świecie. Przykładem może być spór o granicę między Argentyną i Chile wzdłuż Kanału Beagle. Jak wiadomo, mediacja Papieża doprowadziła do podpisania *Tratado de Paz y Amistad entre Argentina y Chile* w 1984 r.

Nie zawsze głos Jana Pawła II był słuchany z uwagą. Nie zawsze chciano uznać jego racje, a przecież nie kierował się partykularnym interesem. Pragnął pokoju opartego na prawdzie, na poszanowaniu godności człowieka i narodów. Tak było w wypadku Bliskiego Wschodu. Konflikt bliskowschodni przyniósł ogromne straty ludzkie i materialne i nie doprowadził do rozwiązania zasadniczych problemów.

4. Życzę Państwu konstruktywnych obrad. Jestem przekonany, że wspólna praca i refleksja w tych dniach przyniesie dobre owoce, ukáže we właściwym świetle dokonania na arenie międzynarodowej błogosławionego, a wkrótce świętego Jana Pawła II. Życzę sobie i Państwu, aby postawa i przykład papieża pomagały nam samym angażować się w dobro wspólne, w ważne sprawy człowieka we współczesnym świecie.

*ks. kard. Stanisław Dziwisz
Arcybiskup Metropolita Krakowski*

Conferenza Internazionale
Collegium Novum UJ, 11 X 2013

© KSIĘGARNIA AKADEMICKA Sp. z o.o.

Adres: ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków,
tel./fax (12) 43 127 43, tel. (12) 422 10 33 w. 1167
e-mail: akademicka@akademicka.pl
KRS: 145510, NIP: 676-007-55-73

akademicka.pl